

ГРАБАРЧУК Іванна Валеріївна,
викладач ДПТНЗ "Славутський професійний ліцей",
grabarchuk7@ukr.net

Предмет "Українська мова"
Професія "Кухар. Кондитер"
Тема уроку "Орфограма. Орфографічна помилка. Орфографічний словник. Принципи української орфографії"

Навчальна мета – поглибити й систематизувати знання з української орфографії; засвоїти основні принципи орфографії; проаналізувати найтиповіші орфографічні помилки; сформувати вміння користуватися орфографічним та тлумачним словниками.

Розвивальна мета – розвивати орфографічну увагу, логічне мислення, мовленнєві навички.

Виховна мета – виховувати потребу в удосконаленні орфографічної грамотності, почуття любові до рідної мови.

Тип уроку: комбінований.

Педагогічна технологія: ІК-технології.

Дидактичне забезпечення: інтерактивна презентація на онлайн-сервісі Genially, завдання на платформі LearningApps, орфографічний і тлумачний словники, картинки "Смайли з різними емоціями", "Смайл з емоцією радості", таблиця "Принципи української орфографії", картки із завданнями.

Матеріально-технічне забезпечення: підручник, комп'ютер, проектор, екран, мобільні телефони.

Література:

1. Уроки української мови для 10 класу: навч. посіб. / С.А. Омельчук, Ю.О. Романенко. – К.: Дивослово, 2019. – 264 с.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Емоційне налаштування. Вправа "Смайл"

Добрий день, дорогі учні!

Погляньте на картинку (*викладач прикріплює на дошці картинку "Смайли з різними емоціями"*). Пропоную обрати серед запропонованих смайлів той, який відповідає зараз вашому настрою, записати (або ж зобразити) його на берегах свого зошита.

А тепер погляньте на іншу картинку (*викладач прикріплює на дошці картинку "Смайл з емоцією радості"*). Нехай ця картинка зарядить вас гарним настроєм та налаштує на легке засвоєння теми уроку.

II. Актуалізація опорних знань здобувачів освіти

Кросворд "Мовні норми"

Розпочнемо наш урок із розгадування кросворда "Мовні норми" в сервісі LearningApps (*режим доступу: <https://learningapps.org/watch?v=pzub88i3k23>*), сканувавши QR-код із картки.

Давши відповіді на всі запитання кросворду, ви отримаєте слово-ключ, яке допоможе зрозуміти, над якою темою уроку ми будемо працювати.

Бесіда

- Пригадаймо, що таке орфографія, орфограма та орфографічна помилка?
- У яких словниках можна перевірити правильність написання слів?

Відповіді учнів.

III. Ознайомлення із темою, метою й завданнями уроку. Мотивація навчальної діяльності

Слово викадача

Отже, як ви вже зрозуміли, тема нашого уроку "Орфограма. Орфографічна помилка. Орфографічний словник. Принципи української орфографії".

Для людей будь-якої професії потрібно бути грамотними та не допускати орфографічних помилок. Це дуже важливо й для учнів, які здобувають професію "Кухар. Кондитер".

Отож давайте сьогодні в цьому переконаємося.

Уявіть, що ви є власником ресторану української кухні, до якого одного разу завітав Олександр Авраменко. Він довго та уважно переглядав меню, після чого звернувся до офіціанта:

- Я хотів би замовити п'ять порцій орфографічних помилок.

Офіціант розгублено подивився на Олександра Авраменка та попросив повторити замовлення.

– Ви правильно все почули! У Вашому меню великий вибір орфографічних помилок, – пояснив філолог та зачитав страви, в яких виявив орфографічні помилки.

"Я– редактор"

Відредагуйте меню ресторану, щоб Ви не опинилися в такій ситуації.

МЕНЮ

1. Капусняк запоріжський
2. Крученики м'ясні з гребями
3. Салат "Висняний"
4. Котлета по київськи
5. Пиріг грушовий

Відповіді: 1. Капусняк запорізький. 2. Крученики м'ясні з грибами. 3. Салат "Весняний". 4. Котлета по-київськи. 5. Пиріг грушевий.

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

Розповідь викадача (супроводжується інтерактивною презентацією, створеною з допомогою онлайн-сервісу Genially; режим доступу:

<https://view.genial.ly/63c335e86b29a70018ef59f1/presentation-digital-basic-presentation>)

Орфографія (грецьк. *orthos* – прямий, правильний, рівний і *grapho* – пишу) – розділ мовознавства, що вивчає правила написання слів; загальноприйнята система правил національної мови щодо способів передавання мовлення на письмі.

Неправильне написання слів називають **орфографічною помилкою** (уживання апострофа, подвоєні приголосні, правопис складних слів та ін.).

Орфографічні норми охоплюють правила написання слів та їхніх частин.

Орфографічне правило – це чітка рекомендація, що пояснює умови вибору єдино прийнятого, нормативного написання слова.

Орфограма – графічний знак (буквений і небуквений), який потрібно вибрати з ряду можливих відповідно до орфографічного правила.

Види орфограм: буквені та небуквені.

Написання, що не регламентується правилами, винятки з правил треба перевіряти за **орфографічним словником**.

Існує багато орфографічних словників, виданих протягом останнього століття. Чинному правопису відповідають ті, що вийшли друком після 1990 р., коли було внесено в нього останні зміни.

Також корисним може бути тлумачний словник, який допоможе з'ясувати й лексичне значення слова.

В українській орфографії визначають такі принципи правопису: **фонетичний, морфологічний, традиційний (історичний) та розрізнявальний (смысловий)**.

Опрацювання таблиці (ілюструється на екрані з інтерактивної презентації).

Принципи української орфографії

Назва	Пояснення	Приклади
фонетичний	«як чую, так і пишу»: написання збігається з вимовою	• наголошені голосні (кУхня); • префікс с- перед к, ф, п, т, х (сфотографувати); • спрощення в групах приголосних (об'їзний); • чергування (запорізький)
морфологічний	є розбіжності між вимовою й написанням, потребує однакового позначення на письмі значущих частин слова	• префікси роз-, без- (роздоріжжя); • збіг морфем (віддати)
традиційний (історичний)	окремні частини слів чи букви пишуть так, як це робили раніше, за усталеною традицією, але їхнє написання не можна пояснити в сучасній мові дотриманням фонетичного або морфологічного принципів	• подвоєння в іншомовних словах (тонна); • я, ю, ї, щ (п'янки); • м'який знак (біль)
розрізнявальний (смысловий)	написання слова залежить від його значення	• омоніми (Віра – віра); • пароніми (греби - гриби); • пре-, пере-, при- (присолений – пересолений).

V. Закріплення навчального матеріалу

Робота з текстом

Прочитайте текст, дайте відповіді на післятекстові запитання.

БОРЩ

Борщ – традиційний для слов'янських країн суп з бур'яка. Через присутність бур'яка ця страва має характерний червоний колір. За право називати борщ своїм національною стравою досі змагаються кілька країн: Польща, Литва, Україна.

Залежно від країни, борщ готують на м'ясному, кур'ячому, рибному або грибному бульйоні. Для вегетаріанців його готують на овочевому відварі. Але в будь-якому з варіантів присутній бур'як.

Українці по праву вважають борщ своєю національною стравою. Перші згадки про його приготування в Україні датуються XIV-XV ст. Ця страва супроводжувала свята і будні українських селян. Перший борщ зварили козаки при взятті Азовської фортеці.

Український борщ – це символ родинності, елемент ритуалу єднання, основа кулінарної традиції.

Післятекстові запитання

- До якого стилю належить текст?
- Чи готували ви борщ на уроках виробничого навчання?
- Які букви чи знаки ви вставили б на місці пропусків у словах? Заповніть таблицю: запишіть ці слова, розподіливши їх за видами орфограм.

Види орфограм	Слова з тексту
Апостроф	
М'який знак	
Подвоєні літери	

Орфографічний практикум [1; 121]

Запишіть словосполучення, уставляючи пропущені літери. Поясніть уживання літер на позначення ненаголошених голосних у коренях слів.

Сф..ричний конд..нсатор, геом...тричне п..р..творення, змінна в..л..ч..на, т..ор..тична ар..фметика, п..рп..нд..куляр до площ..ни, біс..ктриса кута, в..рт..кальна пряма, геод..зійний прилад, гор..зонтальне положення, кол..вний рух, ц..ліндрична гв..нтова лінія, прав..льний г..ксаедр, д..ф..ренціальна геометрія, д..с..міляція рослин, функція ер..троцитів, залози внутрішньої с..креції, кр..терії виду, г..н..тична мод..фікація організмів, в..г..тативна с..стема.

Назвіть слова, у яких літери на позначення ненаголошених голосних можна перевірити: а) наголосом; б) за словником.

Доведіть, що слова належать науковому стилеві.

VI. Підсумок уроку

Мозковий штурм

- Яку роль відіграють орфографічний та тлумачний словники?
- Чи потрібно вивчати орфографію?
- Чи важлива вона для вашої майбутньої професії?

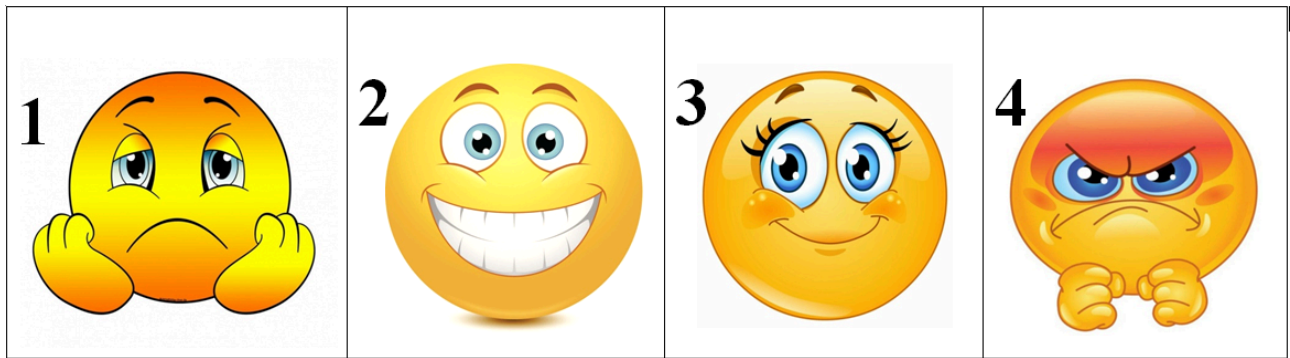
Рефлексія

Чи сподобався вам урок? Виберіть номер смайла, який відповідає вашому настрою в кінці уроку. Чи співпадає він з початковим?

VII. Домашнє завдання

Доберіть 12 слів для словникового диктанту з орфограмами «Уживання апострофа» й «Позначення м'якості приголосних на письмі».

Додаток 1. Картинка "Смайли з різними емоціями"

Додаток 2. Картинка "Смайл з емоцією радості"

Додаток 3. Кросворд "Мовні норми"

Додаток 4. "Я– редактор"

Відредагуйте меню ресторану, щоб Ви не опинилися в такій ситуації.

МЕНЮ

1. Капусняк запоріжський
2. Крученики м'ясні з гребамми
3. Салат "Висняний"
4. Котлета по київськи
5. Пиріг грушовий

Додаток 5. Робота з текстом

Прочитайте текст, дайте відповіді на післятекстові запитання.

БОРЩ

Борщ – традиційний для слов'янських країн суп з бур'яка. Через присутність бур'яка ця страва має характерний червоний колір. За право називати борщ своїм національною стравою досі змагаються кілька країн: Польща, Литва, Україна.

Залежно від країни, борщ готують на м'ясному, кур'ячому, рибному або грибному бульйоні. Для вегетаріанців його готують на овочевому відварі. Але в будь-якому з варіантів присутній бур'як.

Українці по праву вважають борщ своєю національною стравою. Перші згадки про його приготування в Україні датуються XIV-XV ст. Ця страва супроводжувала свята і будні українських селян. Перший борщ зварили козаки при взятті Азовської фортеці.

Український борщ – це символ родинності, елемент ритуалу єднання, основа кулінарної традиції.

Післятекстові запитання

- До якого стилю належить текст?
- Чи готували ви борщ на уроках виробничого навчання?
- Які букви чи знаки ви вставили б на місці пропусків у словах? Заповніть таблицю: запишіть ці слова, розподіливши їх за видами орфограм.

Види орфограм	Слова з тексту
Апостроф	
М'який знак	
Подвоєні літери	

Додаток 5. Орфографічний практикум

Запишіть словосполучення, уставляючи пропущені літери. Поясніть уживання літер на позначення ненаголошених голосних у коренях слів.

Сф..ричний конд..нсатор, геом...тричне п..р..творення, змінна в..л..ч..на, т..ор..тична ар..фметика, п..рп..нд..куляр до площ..ни, біс..ктриса кута, в..рт..кальна пряма, геод..зійний прилад, гор..зонтальне положення, кол..вний рух, ц..ліндрична гв..нтова лінія, прав..льний г..ксаедр, д..ф..ренціальна геометрія, д..с..міляція рослин, функція ер..троцитів, залози внутрішньої с..креції, кр..терії виду, г..н..тична мод..фікація організмів, в..г..тативна с..стема.

Назвіть слова, у яких літери на позначення ненаголошених голосних можна перевірити: а) наголосом; б) за словником.

Доведіть, що слова належать науковому стилеві.